

A „zöld doboz” nagymesterei

Egy elemző csoport az OECD tagországok agrárpolitikájának változásait vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a tagországok a GATT Megállapodás hatására agrártámogatásaik több mint 60%-át 2000-re már kivonták a GATT Megállapodás szerinti csökkentési kötelezettség alól. Jóllehet, az agrárpolitikai reform illetően való értelmezése a fejlődő országok részéről nem számíthat osztatlan elismerésre, a támogatási struktúrára átrendeződése gyors léptekkel halad.

A nagyok lépései

Különösen az USA, az EU és Japán teljesítménye figyelemre méltó, hisz e három prominens OECD tagország ill. régió, mint az OECD tagországokban felhasznált összes belső támogatás 90%-ának reprezentánsa, igencsak hathatós lépéseket tett agrárpolitikájuk korszerűsítése és agrártámogatási struktúrájuk átszerkesztése terén az elmúlt néhány évben.

A cél tehát, a GATT Megállapodás szellemétől kisé távolabb kerülve, nem a támogatások általánosságban való csökkentése, hanem csak a kötelezettség alá tartozó támogatáscsökkentéseké, pontosabban a GATT Megállapodás kínálta mozgástér, ill. támogatáspolitikai lehetőségek kihasználása, tudatos cselekvéssorozat az agrártámogatások csökkentési kötelezettségek alóli kivonása. Sokan persze ennél többet vártak, és hittek abban, hogy bővülnek a piacrajutási esélyek, csökken a protekcionizmus szintje és egyre kevésbé ölt majd erőfölény jelleget az élelmiszerek világkereskedelme. Anélkül, hogy most mélyebben belemennénk a változások értékelésébe, pusztán annyit érdemes előrebocsátani, hogy a GATT Megállapodás

hatályba lépése óta (1995) érzékelhető mértékben gyengült a fejlődő országok élelmiszerkereskedelemben betöltött szerepe és kiderült, hogy nemcsak a vámvédelemmel, hanem a GATT kvóta adminisztráció, az élelmiszerbiztonság, az állat- és növényegészségügyi előírások szigorításával is hathatósan lehet fékezni az importot. Ezeket a finom technikákat azonban felkészültség, intézményrendszer és pénz nélkül nem lehet alkalmazni, így a GATT Megállapodás utolsó évébe érve, eléggé egyértelmű, hogy exporttört és importtört nem egyenlő eséllyel véd az elfogadott szabályrendszer. Visszatérve az idézett OECD elemzéshez, a támogatás átrendeződés kapcsán megemlíthető, hogy nemcsak e három országra, hanem az OECD teljes közösségére igaz, hogy míg 1986-88 között, vagyis a jelenleg hatályos GATT Megállapodás bázisidőszakában, az aggregált támogatási mutatót (AMS-t) képező támogatások adták az összes agrártámogatás zömét, addig 1995-ben, a megállapodás első évében már látványosan csökkent ezen támogatások súlya, az 1996-os gyakorlat szerint pedig az ún. zöld dobozban kiadott támogatások összege már meg is haladta az AMS-hez tartozó támogatások szintjét. A változások szinte progra-

mozhatóan, előre látható módon következtek be, hisz a GATT megállapodás nem a támogatások össz volumenének csökkentését, hanem e tekintetben egy szűkebb, a kereskedelmet torzító támogatási kör ütemezett csökkentését írja elő. Ez a jelenség tehát a programozott és racionális alkalmazkodás példája és nem valamiféle elvonatkoztatott reform, sőt nem is csak a gazdag országok privilégiuma. Így talán kevésbé meglepő, hogy OECD szinten a támogatások összevont nagyságrendje a GATT Megállapodás hatályba

”

Nem ártana, ha a „nagyok” példáján okulva a kis országok sem a GATT Megállapodás fojtogató kényszerén merengének, vagy ami ennél is rosszabb, egyértelmű konfrontációs attitűdöt vennének fel.

”

lépését követő első három évben egyáltalán nem változott. A csökkentési kötelezettség tehát nem váltotta ki a teljes támogatási össz volumen mérseklődését, hanem csupán a támogatások belső struktúrájának átrendeződését.

Nem ártana, ha a „nagyok” példáján okulva a kis országok sem a GATT Megállapodás fajtogató kényszerén merengének, vagy ami ennél is rosszabb, egyértelmű konfrontációs attitűdöt vennének fel, hanem áttekintnék támogatási jogcímeiket és támogatási szintjük átmentése érdekében a szabad jelzést kapott (ún. zöld dobozos) támogatások irányába terelnék agrártámogatásait. Ez az átszerkesztési folyamat éppenséggel nevezhető támogatáspolitikai reformnak is, de a tét ennél nagyobb. Aki ugyanis nem a „korszerűsítés” útját járja és nem tudja támogatásait kivonni a csökkentési kötelezettségek alól, az a küszöbön álló új GATT-WTO forduló során újabb, talán az eddiginél is drasztikusabb mozgástér-szűkülésre számíthat. A támogatások szintjének megőrzése – legalábbis a nagyok példája ezt sugallja – elemi érdek a versenyképesség megőrzéséért, vagy még inkább javításáért folytatott küzdelemben. Tehát kellő távolságból szemlélve a GATT megállapodást, nincs másról szó, mint arról, hogy amennyire csak lehet, szalonképessé kell tenni a belső támogatásokat és ezzel a lépéssel a kecske is jóllakik és a káposzta is megmarad.

Amennyire csak lehet, szalonképessé kell tenni a belső támogatásokat és ezzel a lépéssel a kecske is jóllakik és a káposzta is megmarad, nevezetesen a GATT Megállapodás szerinti piactorzító támogatások szintje is csökken és a versenyképesség kritériuma sem sérül.

Az elemzők szerint az OECD-n belül elsősorban a belső élelmiszersegély szerepének felértékelődése idézte elő ezt a helyzetet, de nem lebecsülendő a termelés-csökkentő programokra kifizetett (a GATT Megállapodás ún. kék dobozában jegyzett) támogatások 1995-97 közötti bővülése sem. Más kérdés persze, hogy a zöld dobozba sorolt támogatások vajon neutrálisak-e a kereskedelmi hatásukat tekintve, akadályozzák-e vagy csorbítják valamilyen szinten mások piacrajutási esélyeit. Ennek tételes vizsgálata még hátra van, de nem kis erők gondolják úgy, hogy revízió alá szorul a „zöld és kék” doboz is. Legalábbis újra át kell tekinteni, hogy a zöld dobozban feltüntetett támogatások a több éves gyakorlatot követően valóban nem, vagy csak kis mértékben torzítják a termékek vi-

Amennyire csak lehet, szalonképessé kell tenni a belső támogatásokat és ezzel a lépéssel a kecske is jóllakik és a káposzta is megmarad.

Az élelmiszersegélyt alkalmazók a belső fizetőképes kereslet mesterséges, de célirányos növelésével pótlólagos és permanensen magas keresletet gerjesztenek a hazai termékek iránt.

úgy is, hogy az élelmiszersegélyt alkalmazók a belső fizetőképes kereslet mesterséges, de célirányos (rétegléte problémákat is kezelő) növelésével pótlólagos és permanensen magas keresletet gerjesztenek a hazai termékek iránt. A cél igen sokrétű, hisz az élelmiszersegély maga a megélhetési bűnözés visszaszorításától, a rászorult rétegek vagy gyenge ellátottságú társadalmi csoportok élelmezési biztonságának javításán, általános egészségügyi állapotuk erősítésén túl, a fekete élelmiszerkereskedelmi körök visszaszorításán és az élelmiszerbiztonsági helyzet javításán keresztül a termelés kül- és belpiaci kitettségeinek csökkentéséig egyaránt hasznos eszközt kínál a sok esetben társadalompolitikai, illetve gazdaságpolitikai problémák érdemi kezelésére.

Agrárrendtartási szempontból sem lebecsülendő eszközt kínál a belső élelmiszersegély, hisz a termelés külpiaci kitettsége ennek révén csökken, az állandó pótlólagos belső élelmiszerkereslet (a fizetőképes kereslet mesterséges gerjesztésével) pedig leszorítja a belső élelmiszerárakat és ezáltal importkiszorító hatást is kifejt, tehát egyszerűsíti a belső piac védelmét.

Előre kell bocsátani, hogy a GATT Megállapodás támogatáscsökkentési mértékeinek kialakítói azzal a számunkra nem éppen ismeretlen váteszi öntudattal rendelkeztek, hogy azt világos, statikus folyamatok irányítják. A pénz nem romlik, az árak nem változnak, a támogatások nem értékelődnek le. Azok, akik évtizedek óta csak tankönyvekből ismerik az infláció jelenségét, teljes naivitással vallhatják, hogy ütemezhető a támogatások leépítése. Az inflációval sújtott or-

lágkereskedelmét. Ez a kérdés-kör minden bizonnyal az ez év márciusában megkezdődött új GATT mezőgazdasági tárgyalások kiemelt fontosságú területévé válik.

Néhány jelenséget érdemes kiragadni, részletesebben is bemutatni az elmondottak alátámasztására.

Mi a szándék ?

Az összes, OECD tagországok által kifizetett agrártámogatásnak tehát több mint a fele 1996-ban már a GATT Megállapodás szerinti zöld dobozba került. Ebben a nagy súlypont-át-helyeződésben kitüntetett szerepet játszott a belső élelmiszersegélyekre fordított összegek megugrása. Mondhatnánk

szágok számára megfelelő korrekciós lehetőséget teremt a megállapodásban szereplő gumiszabály, mely szerint a túlzott mértékű infláció beszámítható a támogatási szint értékállóságának megteremtésébe. A gond nem akkora, mint sokan állítják, hisz végül is a Megállapodás azt célozza, hogy csökkenjenek a belső támogatások. Cinizmusuk határtalan és különösen akkor az, ha prominens kapitalista országok képviselőiben nyilatkoznak egyes Samuelson és Galbraith professzorokon nevelkedett közgazdászok.

A leginkább elmaradott országok számára a GATT Megállapodás vám- és támogatáscsökkentési kötelezettséget egyáltalán nem ír elő. A támogatáscsökkentési kötelezettségek teljesítésének ellenőrzését a feltüntetett bázisidőszakban alkalmazott támogatási szinten a GATT tagállamok által készített és leadott jelentések alapján végzi a WTO Titkárság segítségével a WTO Mezőgazdasági Bizottsága.

Gazdag és kevésbé tehető országok is igen jelentős reformokat hajtottak végre támogatásaik csökkentési kötelezettség alóli kivonása, zöld dobozba terelése terén. Különösen érdekes Lengyelország esete, ahol az összes támogatás közel 90%-a már 1998-ra zöld dobozossá vált. A nagy támogatásnyújtó országokat nézve (USA, Japán, EU) pedig egyértelmű, hogy az USA vezet ebben a korszakban.

A magyar szereplés is érdemel néhány szót, hisz a vizsgált időszakban az OECD kimutatás szerint nem volt csökkentési kötelezettség alá tartozó támogatásunk. A valóság ennél bonyolultabb, hisz a GATT megállapodás az alacsony támogatottságú mezőgazdasággal rendelkezők számára könnyítést fogalmaz meg. Nevezetesen, ha a csökkentési kötelezettség alá tartozó támogatások nagyságrendje nem éri el az adott évi folyóáras bruttó termelési érték 5%-át (értve ezt termékpályánként csakúgy, mint a mezőgazdaság egészére), akkor ezt a támogatást nem kell az AMS-be beszámítani. Ezt a jelenséget takarja a de minimis jelző fogalma. Tehát nem kifejezetten előny, hogy az OECD országok között élenjárókká váltunk a de minimis szint elérésében.

„Zöld súlypontok” a világban

Folytatva a GATT Megállapodás belső támogatásokkal kapcsolatos ismertetését, eléggé szembeötlő az az

”

A Megállapodás azt célozza, hogy csökkenjenek a belső támogatások. Cinizmusuk határtalan és különösen akkor az, ha prominens kapitalista országok képviselőiben nyilatkoznak egyes Samuelson és Galbraith professzorokon nevelkedett közgazdászok.

”

átstrukturálódási folyamat, ami az utóbbi években a belső támogatások színterén lezajlott.

Szűkítve a kört és külön kezelve az egyes szerkezeti elemeket, érdemes egy kissé elidőzni a belső támogatások talán legérdekesebb és az agrárpolitika alakítása szempontjából talán a legperspektivikusabb támogatási területénél, az ún. zöld doboznál. A zöld doboz belső szerkezetének alakulásán elmerengve, javulhat a térérzékünk, ha látjuk, milyen hangsúlyok alakultak ki a világban, kik, milyen támogatási típusokban rejtik el, vagy men-

tik át csökkentési kötelezettség alá tartozó támogatásaikat.

Mint már utalás történt rá, az OECD országok között valójában három ország jeleskedett a változások előidézésében. Elsősorban az USA, Japán és az EU agrárpolitikájának változása gerjesztett ilyen mértékű belső strukturális átrendeződést a belső támogatások terén. Áldásos közreműködésük révén az 1986-88. évi bázisszinthez képest 1995-re megduplázódott a zöld dobozban kiosztott támogatások összege, jelentős mértékben csökkent a GATT Megállapodás szerinti összevont támogatási mutatóra (AMS) nehezedő nyomás.

Ha az 1995-97. közötti periódusban szemléljük a változásokat, akkor feltétlenül kiemelendő, hogy OECD szinten a belső élelmiszersegélyre kifizetett támogatások nagyságrendje (melynek az országok közötti rangsorban legjelentősebb hányadát az USA fizette ki) hozzávetőlegesen akkora eszközöket kötött le és részarányt képviselt, mint az ugyancsak zöld dobozos általános állami szolgáltatásokra szánt összes támogatás. Különösen az USA szerepvállalása szembeötlő, hisz 1995-98. között közel 18 Mrd USD-t költött belső élelmiszersegélyekre és ez a támogatási forma adta akkor az USA zöld dobozos támogatásainak háromnegyedét.

De vegyük sorra a „zöld doboz” kínálta mentességi kört, illetve a csökkentési kötelezettségek alá nem tartozó zöld dobozos támogatási jogcímeik megvalósulását a gyakorlatban.

Általános állami szolgáltatások

A zöld doboz élelmiszersegélyeken túli második legjelentősebb eleme 35%-os részarányal az általános állami szolgáltatások köre, azon belül is az infrastruk-

turális támogatások együttese. OECD szinten aránya- it tekintve, itt elsősorban Korea, Ausztrália, Kanada, Új-Zéland és Lengyelország jeleskedik. Korea a zöld dobozban nyújtott támogatásainak 63-, Ausztrália 66-, Japán 84-, Új-Zéland 95-, Lengyelország 62-, Kanada pedig 57%-át fizette ki általános állami szolgáltatások címén 1995-98. között. A magyar súlyarány itt mintegy 36%, ami megfelel az OECD 35%-os átlagos részarányának.

Infrastrukturális támogatásokra, mely az összes állami szolgáltatások felét köti le OECD szinten, leginkább Japán, Korea és Lengyelország költ. Japán a zöld dobozos támogatásainak 63-, Korea pedig 52%-át tünteti fel itt az általános szolgáltatásokon belüli infrastruktúra-teremtő támogatások között. Példájuk nálunk is követendő lenne. Ismerve az ország logisztikai rendszereire való rácsatlakozás lehetőségeinek fejlettségét, mezőgazdasági termékeink piacrajuttatásának technikai feltételeiben meglévő hiányosságainkat és konkurensainkkal szemben e téren megmutatózó versenyhátrányainkat, számunkra sem lehet érdektelen a jó példákkal jeleskedők gyakorlatának, tapasztalatainak megismerése. Az infrastruktúra fejlesztése a világ minden táján tipikusan állami feladat, a téma fontosságát azonban az is előtérbe helyezi, hogy a középtávú agrárstratégia egyik sarokpontja az infrastruktúrafejlesztés.

Tovább boncolgatva az általános állami szolgáltatások együttesét, az alábbi jellegzetességekre, hangsúlyeltolódásokra érdemes felhívni a figyelmet:

- A kutatás-fejlesztésre szánt zöld dobozon belüli támogatások aránya (OECD szinten) alig éri el a 2,2%-ot, mégis vannak tagállamok, ahol ez a tevékenység a zöld dobozon belül a leghangsúlyosabb beavatkozás. Így pl. az új-zélandiak az összes „zöld támogatás” 54-, az ausztrálok pedig 33%-át erre a tevékenységre fordítják. A mi költségezésünk e tekintetben meglehetősen szerény, még a zöld dobozos támogatások között is a századok szintjén mérhető. Vigasztalhat minket viszont, hogy a nagyok közül Amerika is 1% alatti zölddoboz-arányt szán a kutatás-fejlesztés támogatására. Kevésbé vigasztaló ugyanakkor, hogy Lengyelország 11% feletti részarányt áldoz erre a tevékenységre.
- Növényegészségügyi problémákkal szembeni fellépésre hasonlóképpen parciális (1,2%-os) támogatási nagyságrendet szán az OECD országok együttese. Kiemelkedik viszont Új-Zéland: a

zöld támogatások 34%-át itt használja fel. Figyelemre méltó Ausztrália is a maga 10-11%-os, Lengyelország a közel 7%-os és az EU a közel 6%-os saját zöld dobozán belül, erre a tevékenységre szánt kiadásainak arányaival.

- A képzés, továbbképzés támogatása 1,2%-os nagyságrendű (az OECD átlaga hasonló az előzőekhez). Itt a jó, ill. kiemelkedő példa egyedül az EU, hisz zöld dobozos támogatásainak 6,4%-át (1995-1998 között) erre fordította. A többi OECD ország kimutathatatlannul keveset költött erre a célra (kivétekként az ausztrál közel 2%-os arány említhető).
- A szaktanácsadási, népszerűsítési, ismeretterjesztési szolgáltatás 2,4%-ot képvisel átlagban, de Lengyelország az összes „zöld” támogatásának 20-, Ausztrália pedig 12%-át szánja erre. Kinek mi a fontos.
- Állat- és növényegészségügyi ellenőrzésre, aránya- it tekintve, egyedül Izlandon áldoznak relatíve sokat (5,6%), a tagállamok többsége a zöld dobozon belüli 1% körüli, vagy az alatti részarányal is megelégszik.
- Az egyéb általános szolgáltatások (OECD-átlag 6,9%) általában a szét nem bontható intézkedések gyűjtőhelye. Itt Kanada 48-, Norvégia 18-, Mexikó és az USA 10-10, Japán 8-, Izland 7%-kal jegyzi magát, sőt, mi sem maradunk le a nagyok mögött, hisz az OECD kimutatása szerint Magyarország a zöld dobozos támogatásaink 36,5%-át ebben a szét nem bontható általános állami szolgáltatási körben jegyezte 1995-98 között. (A további zöld dobozos támogatások részletezésétől elhelyütt eltekintünk.)

A belső támogatások nyújtotta mozgáster

A GATT-metodika az Aggregate Measurement of Support (AMS) mutatóra alapozottan méri az egyes tagállamok támogatottsági szintjét és saját bázisidőszaki támogatottsági szintjükhöz mért támogatás-leépítési kötelezettségük teljesítését. A termelői támogatottság szintjét nemzeti valutában bemutató AMS, tartalmi összetevőit nézve, két nagy támogatási területre koncentrálnak. Egyrészt a tényleges, agrárgazdaságnak juttatott költségvetési támogatásokat méri, másrészt a fogyasztók által finanszírozott, árakban megjelenő támogatásokat, az ún. ártámogatások szintjét érzékelteti.

”
A GATT Megállapodás nem a belső támogatások teljes körét, hanem annak bizonyos szempontok szerint redukált nagyságrendjét sújtja csak csökkentési kötelezettséggel.
”

Lényegi módszertani kérdés tehát, hogy a GATT Megállapodás nem a belső támogatások teljes körét, hanem annak bizonyos szempontok szerint redukált nagyságrendjét sújtja csak csökkentési kötelezettséggel és az ártámogatások figyelembevételénél is kiskapuk sora „szabályozza” a mozgásteret.

A GATT Megállapodás belső támogatásokkal foglalkozó fejezete lényegében véve három mentességi kategóriát képez a termeléshez nem, vagy csak lazán kötődő támogatások különválasztására.

- Részletekbe nem bocsátkozva, ilyen költségcsökkentési kötelezettségek alól kivont támogatási blokk a Megállapodás 2-es mellékletében részletezett, ún. zöld doboz. Érdekes külön is felhívni a figyelmet arra, hogy az ide tartozó 13 speciális beavatkozási lehetőséget biztosító támogatások korlátozás nélkül adhatók.
- A második mentességi körbe a kínálatcsökkentő programokban elnyerhető támogatások tartoznak. Ez az ún. kék doboz, mely lehetőséget nyújt pl. az EU számára, hogy kompenzációs kifizetéseit, állatprémiumait mentesítse a GATT Megállapodás támogatáscsökkentési kötelezettségei alól. De 1996-ig Amerika is a kék doboz kínálta mentesség alatt fizette ki jövedelempótló támogatásait. Az EU a kék doboz nyújtotta közvetlen kifizetések formájában nyújtja az összes agrárkifizetések mintegy felét.
- A harmadik lehetőség más természetű, mint az előző kettő, ugyanis általános mentességet élveznek a csökkentési kötelezettségek betartása alól azok, akik egy bizonyos szint felett nem adnak támogatásokat. Ahol a belső támogatások AMS-t terhelő része az adott évben nem éri el a folyóáras bruttó termelési érték 5%-át, ott a kiosztott támogatás nem terheli a belső támogatási vállalat, következésképp nincs is hatása a vállalási kötelezettség teljesítésére. Ez az ún. „de minimis” szabály mind termékre, mind pedig összevont támogatások esetében működik és mozgásteret, reális támogatási játékteret biztosít a kormányok számára.

Hasznosítható tapasztalatok magyar szemmel

Válogatva néhány fontosabb ország, illetve integráció, ezen belül is elsősorban az EU zöld dobozos gyakorlatából, a GATT Megállapodás 2-es mellékletében kínált támogatási lehetőségekről az alábbiakra érdemes felhívni a figyelmet.

● Általános szolgáltatások

Az ún. általános szolgáltatások körében precedens értékű pl., hogy az Unió jelentős összeggel támogatta a

gyakorlati tapasztalatok átadását segítő központok kialakítását és fejlesztését, a korszerű technológiák elterjesztését szolgáló tevékenységeket, a korszerű fajták megismertetését. Ez a támogatási forma lehetőséget kínál a képzési központok tangazdasági illetve mintagazdasági tevékenységének fejlesztésére, az ifjúsági és felnőtt képzés és továbbképzés gyakorlati bemutatótereinek fejlesztésére, az ott dolgozók kereseti viszonyainak javítására, ilyen típusú „pilot” programok indítására. A magyar agrárképzési centrumok holdudvarához tartozó mintagazdaságok és tangazdaságok ezirányú fejlesztéseit is támogathatnánk ezen a jogcímen.

A családi gazdaságok kialakításában, a szakmai tapasztalatok átadásában, a képzettségi színvonal emelésében is hasznos támogatási formát kínál ez a lehetőség. Hasonló gyakorlat jellemzi az USA támogatáspolitikáját is, amellet, hogy komoly pénzeszközöket áldoz a marketing szolgáltatások támogatására.

● A növény- és állategészségügyi ellenőrzés,

illetve a megelőző intézkedések költségeinek fedezete az EU komoly pénzeket költött, támogatja a vakcinálási tevékenységet és az állategészségügyi szolgálatok működési költségeit. E támogatási típus esetében lehetőség kínálkozik a minőségtanúsítási rendszer fejlesztésére, az EU által akkreditált laboratóriumi helyek kifejlesztésére, a személyi állomány képzettségi szintjének emelésére, az akkreditációs folyamat támogatására.

● Marketing és promóciós szolgáltatások – termelői szervezetek

A termelői csoportok létrehozásának támogatására és az adminisztrációs költségek csökkentésére ilyen címen nyújtanak támogatást a tagállamok. Ismeretes, hogy 1999-ben költségvetési forráshiány fékezte a magyar termelők alkupozícióját javító beszerző, értékesítő szervezetek létrehozását, de érdemes megemlíteni, hogy nemcsak az ún. TЭСZ-ek, hanem más termékpályák esetében is az értékesítő, beszerző szervezetek, szervezetek kialakításának támogatása rendezhető lenne ezen a jogcímen.

● Marketinghálózatok kialakításának támogatása

Általános gond, hogy kevés a márkázott termékünk és agrárexportunkon belül domináns a márkátlan termékek aránya, ezért a termékek minőségének, külső megjelenésének javításához, tanúsítványok beszerzéséhez ill. földrajzi sajátosságok védelméhez érdemes és lehetséges is lenne többet áldozni.

Külkereskedelmünk az EU-ban nem rendelkezik marketing-hálózatokkal és hálózatkialakítási tapasztalatokkal, ezért a marketinghálózat kialakítására szolgáló tervekészítéshez társított támogatásokra foko-

zott igény lenne. Cél, hogy a ma meglehetősen diverzifikálatlan és alacsony színvonalú nyugat-európai kereskedelmi kapcsolataink az EU tagjává válva dinamizálódjanak, ezért szabadon támogatható terület lenne a piacrajtásnak ez a szelete is.

● *Infrastrukturális szolgáltatások*

Mind az EU, mind a fontosabb WTO tagállamok komoly összegeket fordítanak a gazdaságokat érintő infrastrukturák – mint a csatornahálózat, a közös öntözési rendszerek, a villany- és vízellátás, a gazdasági összekötő utak, víztározók építésére és árvízvédelmi munkálatok – támogatására.

Számunkra fontos, hogy azt az infrastrukturális elmaradottságot, a tengeri kikötőktől való elszakítottágunkat, a drága és korszerűtlen szállítási eszközrendszert és eszközparkot, a víziutak alacsonyfokú kihasználtságát oldjuk az EU tagjaivá válva, ezért fokozott támogatást igényelne ez a terület is.

● *A kölcsönös segítségnyújtásra,*

menedzsment-szolgáltatásokra, könyvelési szolgáltatások bevezetésére irányuló támogatások bizonyos részletei a tesztüzemi rendszer hazai adaptációja révén már ismertek a gazdaságok szintjén. Ez a terület is a szabadon, megkötöttség nélkül támogatható célok között található.

● *Belföldi élelmiszersegély*

Szociálisan rászorultak élelmiszersegélyben való részesítése, iskolatej-támogatás és fogyasztási segélyprogramok több tagállamnál szerepelnek, így az EU is komoly összegeket áldoz ezen célok megvalósítására.

A program USA-beli változata, mely a „Food stamp” programtól az évi 26 millióra tehető amerikai iskolás napi élelmiszerellátásán keresztül az indián rezervátumok élelmiszerbiztosításáig terjed, jelentős összeget köt le az USDA éves költségvetéséből.

A belső élelmiszersegélyek pozitív hatásaival (mint állandó és pótlólagos kereslet-gerjesztés, a belső piac stabilizálása, importkiszorítás, az élelmiszerár növekedésének modulációja, a megélhetési bűnözés visszaszorítása, az ellenőrizetlen élelmiszerkereskedelem életterének csökkentése), látva a nagyok példáját, érdemes lenne elszántabban foglalkozni.

● *Különválasztott jövedelemtámogatás*

Agrimonetáris jellegű támogatás, a mezőgazdasági jövedelmek átmeneti stabilizációja érdekében. Az orosz piac összeomlása miatt megrendült pénzügyi egyensúlyú agrár- ill. élelmiszeripari cégek, vállalkozások számára ez évben meghirdetett reorganizációs célú hitelkamattámogatási program hasonló célokat követ.

● *Természeti katasztrófák hatásának enyhítése*

Időjárási anomáliák és a mezőgazdasági potenciál visszaállításának segítése a csapadékos periódus elhúzódása esetén számunkra is hasznos eszközt kínál.

● *Strukturális felzárkóztatás programja, termelési alapok kivonási programja*

Parlagon hagyás, fásítás, ill. nem mezőgazdasági hasznosítási célú földkivonás preferálása nagyléptékű beavatkozásokra, programokra utal. A környezetgazdálkodási program megvalósulásának következményeként feltehető, hogy jelentős területeken visszaszorul az intenzív gazdálkodás és extenzív irányba fordul a földhasznosítás, ill. kivonásra kerül a termőföld, felerősödik az erdősítési program és a gyepgazdálkodásra alapozott agrártermelés.

Célszerű lenne alkalomadtán ezzel az eszközzel is élünk.

● *Strukturális felzárkóztatási segítség befektetési támogatással*

Feldolgozó, csomagoló és raktározási központok építése és felszerése, talajvédelmi munkák tartoznak első megközelítésben ebbe a támogatási csoportba. A „post harvest” technológiákban tapasztalt lemaradásunk, versenyhátrányunk indokolja, hogy intenzívebb támogatási gyakorlatot folytassunk ezen a téren. Ide tartozó támogatási célok továbbá a gazdaság modernizálása érdekében adott támogatások és kamatengedmények (kamattámogatások), erő- és munkagépek, berendezések, állatok vásárlása, építmények, épületek, ültetvények létesítésének támogatása, a fiatal gazdálkodók támogatása.

● *Környezetvédelmi programok*

A támogatási jogcím tartalma:

- a környezet védelme,
- a vidéki táj megőrzése,
- talajerózió megfékezése,
- külterjes gazdálkodás bevezetése,
- környezetileg érzékeny területek támogatása,
- a biotermelés támogatása és védelme,
- erdészeti tevékenység segítése a mezőgazdaságban,
- mezőgazdasági génforrások megőrzése.

Érdemes tehát elmaradott térségeink, hátrányos helyzetű régióink vagy kistérségeink esetében átgondolni azt, hogy az EU és más GATT tagállamok különleges támogatásait példaként véve, szorgalmazzuk-e a jövőben még erőteljesebben a vázolt lehetőségek igénybevételét.

A szerző az FVM főtanácsosa